

**ІНСТИТУТ ПРЕДСТАВНИЦТВА В СИСТЕМІ РЕГІОНАЛЬНИХ МЕХАНІЗМІВ
ЗАХИСТУ ПРАВ ЖІНОК: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ****THE INSTITUTION OF REPRESENTATION IN THE SYSTEM
OF REGIONAL MECHANISMS FOR THE PROTECTION OF WOMEN'S RIGHTS:
A THEORETICAL AND LEGAL STUDY**

**Замула А.Ю., к.ю.н., доцент,
професор кафедри міжнародного та європейського права**
*Державне некомерційне підприємство
«Державний університет
«Київський авіаційний інститут»*

**Кадар А.М., аспірант кафедри
міжнародного та європейського права**
*Державне некомерційне підприємство
«Державний університет
«Київський авіаційний інститут»*

Стаття присвячена комплексному аналізу інституту представництва в системі регіональних механізмів захисту прав жінок як ключового інструменту забезпечення доступу до правосуддя та реалізації міжнародних стандартів рівності. Незважаючи на закріплення принципу рівності у численних міжнародних документах, зокрема Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW) та регіональних договорах, практика захисту прав жінок свідчить про наявність системних бар'єрів, що обмежують їхню можливість ефективно реалізовувати свої права. Тому інститут представництва, як сукупність механізмів правової допомоги, адвокації та звернення до міжнародних і регіональних органів, набуває вирішального значення.

Зосереджено увагу на характеристиці функціонування інституту представництва в межах європейської, міжамериканської та африканської регіональних систем захисту прав людини. Розглянуто особливості процедур подання індивідуальних скарг, роль адвокатів і правозахисних організацій, а також проблеми, що виникають у зв'язку з нерівним доступом жінок до правової допомоги, фінансовими бар'єрами та недостатньою поінформованістю щодо можливостей міжнародного захисту. Особливий акцент зроблено на діяльності неурядових та адвокаційних організацій, які виступають не лише представниками у судових процесах, а й рушійною силою стратегічних позовів, спрямованих на зміну законодавства та формування нових правових стандартів. Важливим аспектом є розкриття проблематики низької ефективності національних механізмів захисту, що змушує жінок звертатися до регіональних органів, таких як Європейський суд з прав людини, Міжамериканський суд з прав людини та Африканську комісію з прав людини і народів.

Автори досліджують ключові прецедентні рішення, які стали результатом активного представництва та змінили підходи держав до боротьби з дискримінацією та гендерним насильством. Наводяться приклади справ, у яких стратегічні позови за участі правозахисних організацій призвели до обов'язкових реформ у сфері захисту від домашнього насильства, забезпечення рівності в доступі до працевлаштування та послуг, а також створення спеціалізованих механізмів підтримки постраждалих жінок.

Важливість набуває значення стратегічних позовів як інструменту правозастосовної практики, що дозволяє не лише вирішити індивідуальні спори, а й вплинути на зміну національних правових систем. Така діяльність адвокаційних і правозахисних організацій сприяє розвитку міжнародних стандартів у сфері захисту прав жінок, посиленню правової інтеграції регіональних систем і формуванню єдиних підходів до подолання дискримінаційних практик.

Наголошується на необхідності створення мережі спеціалізованих центрів правової допомоги, розробки єдиних стандартів для адвокатів і правозахисників, які працюють з міжнародними справами, та запровадження освітніх програм, спрямованих на підвищення рівня правової обізнаності жінок. Запропоновано рекомендації щодо активнішої інтеграції діяльності правозахисних організацій у процес формування державної політики та тіснішої співпраці між національними і міжнародними інституціями.

Отримані результати свідчать, що інститут представництва є не лише інструментом індивідуального доступу до правосуддя, а й механізмом системних змін, здатним забезпечити реальну, а не декларативну, рівність жінок. Його розвиток сприяє гармонізації регіональних стандартів із міжнародними нормами та створює передумови для зміцнення правового захисту в контексті глобальної боротьби з дискримінацією.

Ключові слова: права жінок, інститут представництва, регіональні системи захисту прав людини, адвокаційні організації, стратегічні позови, Європейський суд з прав людини, гендерна рівність, дискримінація.

The article is devoted to a comprehensive analysis of the institution of representation in the system of regional mechanisms for the protection of women's rights as a key tool for ensuring access to justice and implementation of international standards of equality. Despite the enshrining of the principle of equality in numerous international documents, including the UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW) and regional treaties, the practice of protecting women's rights shows that there are systemic barriers that limit their ability to effectively exercise their rights. Therefore, the institution of representation, as a set of mechanisms for legal aid, advocacy and appeal to international and regional bodies, is of crucial importance.

The article focuses on the characteristics of the functioning of the institution of representation within the European, Inter-American and African regional systems of human rights protection. The author examines the peculiarities of individual complaint procedures, the role of lawyers and human rights organisations, as well as the problems arising from women's unequal access to legal aid, financial barriers and lack of awareness of international protection opportunities. Particular emphasis is placed on the activities of non-governmental and advocacy organisations that act not only as representatives in court proceedings, but also as the driving force behind strategic lawsuits aimed at changing legislation and shaping new legal standards. An important aspect is the disclosure of the low effectiveness of national protection mechanisms, which forces women to turn to regional bodies such as the European Court of Human Rights, the Inter-American Court of Human Rights and the African Commission on Human and Peoples' Rights.

The authors examine key case law decisions that have resulted from active representation and changed the way states approach the fight against discrimination and gender-based violence. They provide examples of cases in which strategic litigation involving human rights organisations led to mandatory reforms in the areas of protection against domestic violence, equality of access to employment and services, and the establishment of specialised support mechanisms for women victims.

The importance of strategic lawsuits as a tool of law enforcement practice is gaining importance, allowing not only to resolve individual disputes but also to influence changes in national legal systems. Such activities of advocacy and human rights organisations contribute to the development of international standards in the field of women's rights protection, strengthening of legal integration of regional systems and formation of common approaches to overcoming discriminatory practices.

The author emphasises the need to create a network of specialised legal aid centres, develop common standards for lawyers and human rights defenders working on international cases, and introduce educational programmes aimed at raising women's legal awareness. Recommendations are offered for more active integration of human rights organisations into the process of state policy-making and closer cooperation between national and international institutions.

The results obtained indicate that the institution of representation is not only a tool for individual access to justice, but also a mechanism for systemic change capable of ensuring real, not declarative, equality of women. Its development contributes to the harmonisation of regional standards with international norms and creates preconditions for strengthening legal protection in the context of the global fight against discrimination.

Key words: women's rights, institution of representation, regional human rights protection systems, advocacy organisations, strategic lawsuits, European Court of Human Rights, gender equality, discrimination.

Постановка проблеми. Проблематика забезпечення гендерної рівності та захисту прав жінок залишається однією з найактуальніших у сучасному світі. Попри те, що міжнародні та національні правові акти – від Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW) до національних законодавств – формально закріплюють рівні права для жінок і чоловіків, реальна ситуація свідчить про численні прогалини у правозастосуванні. Жінки продовжують стикатися з системною дискримінацією в трудовій сфері, стигматизацією у політичній діяльності, обмеженнями репродуктивних прав, а також із масштабними проблемами гендерно зумовленого насильства. Особливу складність становить те, що багато з цих порушень мають структурний характер, тобто є результатом не лише окремих правопорушень, а й глибоко вкорінених соціальних практик, стереотипів і нерівності в доступі до правосуддя.

Інститут представництва відіграє ключову роль у забезпеченні доступу жінок, чий права були порушені, до регіональних механізмів захисту прав людини. Без нього значна частина постраждалих просто не мала б змоги відстояти свої права на міжнародному рівні через брак юридичних знань, фінансових ресурсів або страх перед переслідуванням. Саме тому дослідження особливостей функціонування представництва в різних регіональних системах має не лише теоретичне, а й практичне значення для розвитку механізмів захисту прав жінок і досягнення реальної, а не декларативної рівності.

У межах цієї теми особливого значення набувають регіональні системи захисту прав людини – зокрема європейська, міжамериканська та африканська. Вони доповнюють універсальні механізми ООН, забезпечуючи більш адресний і контекстуально чутливий захист прав жінок з урахуванням специфіки відповідних правових, соціальних та культурних систем. Діяльність цих інституцій охоплює не лише розгляд індивідуальних скарг, а й формування прецедентної практики, що сприяє трансформації національного законодавства та вдосконаленню правозастосовної практики.

Метою статті є всебічний аналіз інституту представництва в системі регіональних систем захисту прав людини, до яких належать також механізми захисту прав жінок як частина загальних прав людини, з'ясування його правової природи, структурних елементів та механізмів функціонування, а також виявлення проблем і суперечностей, що виникають у процесі застосування.

Дослідження спрямоване на оцінку ефективності представницьких механізмів у забезпеченні доступу жінок до правосуддя та захисту їхніх прав у межах європейської, міжамериканської та африканської регіональних правозахисних систем, а також на формулювання пропозицій щодо вдосконалення їхньої діяльності в умовах сучасних глобальних викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інституту представництва в системі регіональних механізмів захисту прав жінок належить до відносно нових

напрямів наукових досліджень у сфері міжнародного права. Попри те, що проблематика прав жінок загалом широко представлена у працях вітчизняних та зарубіжних науковців, комплексний аналіз саме представницьких механізмів у межах регіональних правозахисних систем залишається фрагментарним. Традиційно наукова література зосереджується на загальних аспектах міжнародно-правового захисту прав жінок.

Окрім того, у науковій літературі майже відсутній міжdisciplinарний аналіз інституту представництва, який би враховував взаємозв'язок між юридичними, соціологічними та політичними аспектами. Потребують окремого дослідження питання ефективності участі омбудсманів, жіночих правозахисних організацій і міжнародних мереж (наприклад, Equality Now, Human Rights Watch) у захисті прав жінок у регіональних системах.

Попри наявність значної кількості праць, присвячених правам людини у міжнародному праві (зокрема, праці Alston P., Crawford J., Soley X., Gready P., Robins S. та ін.) проблема інституту представництва в регіональних системах захисту досі залишається недостатньо розробленою. Вона потребує комплексного дослідження, яке б поєднало аналіз правових норм, інституційної практики та впливу представницьких механізмів на забезпечення доступу жінок до правосуддя та реального забезпечення їхніх прав.

Виклад основного матеріалу. Інститут представництва у сфері прав людини є комплексним правовим явищем, що охоплює сукупність механізмів і процедур, спрямованих на забезпечення захисту прав і свобод особи через участь уповноважених представників – адвокатів, юристів, правозахисних організацій або державних органів. Він передбачає не лише надання юридичних послуг чи допомоги заявникові, але й здійснення процесуальних дій від його імені перед міжнародними або регіональними органами захисту прав людини.

За своєю суттю інститут представництва виконує подвійну функцію: по-перше, він слугує формальною процесуальною гарантією реалізації права на звернення до міжнародного органу; по-друге, він забезпечує матеріальний зміст цього права через професійну підтримку, правову аргументацію, збір доказів та ефективне ведення справи. З огляду на це, представництво є не лише технічним елементом процедури, а й ключовим механізмом захисту прав людини на міжнародному рівні.

Становлення інституту представництва в міжнародному праві тісно пов'язане з еволюцією міжнародної системи захисту прав людини після Другої світової війни. У цей період світове співтовариство усвідомило необхідність створення механізмів контролю за дотриманням прав людини, здатних доповнювати і коригувати національні механізми, що часто виявлялися неефективними або політично залежними [1].

Перші етапи формування міжнародного інституту представництва відбулися у межах діяльності Ради Європи. Прийняття у 1950 році Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод заклало

підґрунтя для запровадження індивідуального права на звернення до наднаціонального судового органу – Європейського суду з прав людини. Водночас на початковому етапі це право мало обмежений характер: індивідуальні скарги приймалися лише за умови подання державою спеціальної декларації про визнання відповідної юрисдикції Суду. Інститут представництва у цей період ще не мав усталеного правового регулювання, а участь представників часто зводилася до діяльності адвокатів на національному рівні без системного залучення у міжнародні провадження [2].

З розвитком юрисдикції Європейської комісії з прав людини та Європейського суду з прав людини процесуальні правила уніфікувалися і формалізували роль представника як ключового суб'єкта процесу. Зокрема, було визначено кваліфікаційні вимоги до адвокатів, процедури їхнього допуску до справи, права й обов'язки щодо підготовки аргументів, доказів та участі у слуханнях. У 1998 році, з набуттям чинності Протоколу № 11 до Європейської конвенції та проведенням масштабної реформи ЄСПЛ, право на індивідуальну скаргу стало обов'язковим для всіх держав-учасниць. Відтоді інститут юридичного представництва трансформувався в ключовий елемент забезпечення ефективного доступу до міжнародного правосуддя, адже участь кваліфікованого представника стала необхідною для належної підготовки та ведення справи у Суді.

Надалі ідеї європейської системи вплинули на формування інституту представництва в інших регіональних системах. У міжамериканській системі захисту прав людини схожий розвиток відбувався у 60–80-х роках ХХ століття. Американська конвенція з прав людини 1969 року закріпила право особи на подання індивідуальної петиції, а процедура розгляду скарг у Міжамериканській комісії з прав людини та Міжамериканському суді з прав людини передбачила обов'язкову участь представників – як адвокатів заявників, так і представників неурядових організацій. Відмінною рисою міжамериканської системи стало активне залучення громадських організацій у ролі колективних представників осіб, права яких були порушені, що відіграло ключову роль у забезпеченні доступу до правосуддя в регіоні, який характеризується високим рівнем соціальної нерівності та політичної нестабільності [3].

Африканська система захисту прав людини почала зароджуватися пізніше, із прийняттям Африканської хартії прав людини і народів 1981 року. Початково механізми були менш формалізованими, а роль представництва не була чітко визначена. Лише із заснуванням Африканського суду з прав людини і народів у 2004 році з'явилися більш деталізовані процедурні правила, що визначили роль і статус представників у провадженнях. В умовах обмежених ресурсів, низького рівня правової обізнаності населення та недостатньої ефективності національних правових систем ключову роль у забезпеченні представництва відіграють міжнародні та регіональні неурядові організації, які нерідко беруть на себе функції підготовки й ведення справ у міжнародних та регіональних органах захисту прав людини [4].

Історія розвитку інституту представництва в регіональних системах демонструє поступовий, але чіткий перехід від міждержавного характеру вирішення спорів до визнання індивідуального права на скаргу як фундаментального механізму захисту. Цей процес потребував одночасного розвитку професійного юридичного представництва як необхідної умови ефективного доступу до правосуддя. Відповідно до цього, еволюція інституту представництва відображає загальну тенденцію розвитку міжнародного права – від класичної міждержавної моделі до людиноцентричного підходу, у межах якого права і свободи індивіда визнаються центральною цінністю та визначальним орієнтиром функціонування міжнародної правової системи [5].

Одним із ключових механізмів функціонування інституту представництва у регіональних системах захисту прав жінок є діяльність адвокаційних і правозахисних організацій. Вони виконують багаторівневу функцію, яка виходить далеко за межі традиційного надання юридичних послуг. З одного боку, такі організації забезпечують жінкам доступ до правосуддя, надаючи консультації, допомогу в підготовці документів, представництво у судах та міжнародних інституціях. З іншого боку, вони виступають каталізаторами системних змін, впливаючи на формування нових правових стандартів і правозастосовної практики через адвокаційні кампанії та стратегічні судові позови [6].

Особливого значення набуває їхня діяльність у випадках, коли національні судові механізми не забезпечують ефективного захисту прав жінок. У таких ситуаціях правозахисні організації стають єдиними суб'єктами, здатними ініціювати звернення до регіональних органів, зокрема Європейського суду з прав людини чи Міжамериканської комісії з прав людини. Завдяки цьому жінки отримують можливість відстоювати свої права навіть за умов, коли державні інституції виявляються неспроможними або незацікавленими у захисті від дискримінації та насильства.

Істотним напрямом діяльності таких організацій є ініціювання стратегічних судових позовів – справ, результати яких виходять за межі інтересів окремої особи та здатні впливати на правові системи цілих держав. Наприклад, справи, що стосуються захисту жінок від домашнього насильства, сексуальних домагань на роботі чи нерівності в доступі до ресурсів, нерідко стають прецедентами, які зобов'язують держави змінювати законодавство та практику його застосування.

Крім того, адвокаційні та правозахисні організації активно займаються просвітницькою діяльністю, спрямованою на підвищення рівня правової обізнаності жінок. Вони організовують тренінги, інформаційні кампанії, створюють доступні ресурси, що допомагають жінкам краще орієнтуватися в механізмах національного та міжнародного захисту. У результаті цього зменшується бар'єр, пов'язаний із недостатньою поінформованістю про права та процедури їх захисту [7].

Не менш важливою є співпраця таких організацій із міжнародними структурами та донорами, що забезпечує необхідну фінансову підтримку та доступ до фахової експертної допомоги. Це сприяє залученню кваліфікованих юристів і фахівців з міжнародного права, а також формуванню мереж партнерств, які посилюють вплив правозахисних ініціатив на регіональному та глобальному рівнях.

Відтак, адвокаційні та правозахисні організації не лише виконують функцію представництва жінок у правових спорах, а й виступають рушійною силою у зміні правової та соціальної реальності. Їхня діяльність сприяє не лише індивідуальному захисту постраждалих, але й створенню умов для системного подолання дискримінаційних практик і забезпечення реальної рівності у суспільстві.

Також однією з головних проблем у сфері захисту прав жінок залишається обмежений доступ до правосуддя, який обумовлений не лише економічними, а й соціальними та культурними чинниками. Для багатьох жінок, особливо вразливих груп – мігранток, біженок, представниць національних меншин чи жінок, що стали жертвами домашнього насильства – бар'єрами стають висока вартість юридичних послуг, відсутність правової обізнаності та страх перед суспільним осудом або переслідуванням. Додатково у деяких країнах доступ до правосуддя ускладнюється патріархальними соціальними нормами та стереотипами, які знецінюють скарги жінок, або через недосконалість національних правових систем, що не гарантують реального захисту постраждалим.

У таких умовах інститут представництва у регіональних правозахисних органах стає ключовим інструментом

подолання цих обмежень. Він дозволяє жінкам, які самостійно не можуть або не наважуються звертатися до суду чи міжнародних органів, діяти через уповноважених представників – адвокатів, правозахисні організації, а іноді й державні інституції, які можуть подавати колективні або індивідуальні скарги. Такий підхід не лише полегшує доступ до правосуддя, а й підвищує ефективність розгляду справ, адже професійні представники володіють знаннями з міжнародного права, процедур регіональних судів і можуть сформувати належну доказову базу.

Яскравим прикладом ефективності представництва є практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ). У низці справ, пов'язаних із насильством щодо жінок, дискримінацією в трудовій або політичній сферах, саме адвокати та неурядові організації виступали від імені потерпілих. Такі справи, як *Opuz v. Turkey* (2009), де Суд визнав порушення державою зобов'язань щодо захисту жінки від домашнього насильства, чи *Eremia and Others v. Moldova* (2013), яка стосувалася неефективності захисту від кривдника, стали прецедентними та змусили держави вдосконалити національне законодавство і механізми реагування [8], [9].

Таким чином, інститут представництва: з одного боку, забезпечує реальний доступ жінок до правосуддя, а з іншого – сприяє формуванню нових стандартів захисту прав, що змінюють правозастосовну практику в державах-учасниках регіональних систем. Його розвиток і підтримка є необхідними умовами для подолання системної дискримінації та створення ефективних механізмів реалізації прав жінок. З огляду на це, постає необхідність аналізу того, як інститут представництва реалізується в межах різних регіональних систем захисту прав людини. Адже саме специфіка його функціонування в кожному регіональному контексті значною мірою визначає ефективність та рівень захисту прав жінок.

Представлені до розгляду регіональні системи захисту прав людини мають власні особливості функціонування інституту представництва, що визначають ефективність захисту прав жінок і доступ потерпілих до правосуддя. Регіональні системи захисту прав людини – європейська, міжамериканська та африканська – істотно різняться за рівнем інституційного розвитку, обсягом компетенцій, доступністю механізмів для індивідуальних заявників та ступенем формалізації інституту представництва.

У європейській системі, яка функціонує на основі Європейської конвенції з прав людини 1950 року та діяльності Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), інститут представництва ґрунтується на чітко визначених процедурних нормах. Заявники мають право на обрання адвоката або іншого представника, а у випадках, коли йдеться про малозабезпечених осіб, може надаватися правова допомога за рахунок Ради Європи відповідно до Правил 100 Регламенту Суду. Особливу роль відіграють правозахисні організації, які допомагають готувати стратегічні позови, спрямовані на створення нових стандартів захисту прав жінок та вплив на законодавчі й адміністративні практики держав.

Представництво у справах про дискримінацію та гендерно зумовлене насильство нерідко стає базовим фактором успіху, адже заявниці часто стикаються з перешкодами у зборі доказів чи страхом перед переслідуванням. Прикладом є справа *Ternovszky v. Hungary* (2010), де представники захищали право жінки на вибір місця народження дитини, що призвело до зміни національного законодавства та визнання автономії жінки у сфері репродуктивних рішень [10].

Ще один показовий приклад – справа *Bălșan v. Romania* (2017), де завдяки підтримці правозахисників вдалося довести, що румунські органи влади не забезпечили ефективного реагування на скарги жінки про систематичне насильство з боку чоловіка. Суд визнав порушення статей

3 і 14, зазначивши, що бездіяльність держави сприяє продовженню дискримінаційних практик [11].

У справі *Carvalho Pinto de Sousa Morais v. Portugal* (2017) адвокати успішно оскаржили сексистські аргументи національних судів, що зменшили розмір компенсації за медичну помилку. Суд наголосив, що права жінок не можуть бути знецінені через вік чи сімейний статус, особливо коли йдеться про тілесну недоторканність і сексуальне здоров'я. ЄСПЛ визнав порушення статті 14 у поєднанні зі статтею 8, що стало важливим сигналом для держав щодо неприпустимості стереотипного підходу у правозастосуванні [12].

Роль стратегічного представництва помітна і в справі *Talpis v. Italy* (2017), де адвокати довели, що бездіяльність італійської влади, яка не захистила жінку та її дітей від домашнього насильства, призвела до порушення статей 2 і 3 Конвенції. Суд зазначив, що національні органи не вжили належних заходів, попри численні скарги жертви [13].

У такий спосіб, представництво в Європейському суді з прав людини виконує не лише юридичну, а й потужну адвокаційну функцію. Завдяки активній участі адвокатів і правозахисних організацій ініціюються стратегічні позови, які не лише формують нові стандарти захисту прав жінок, а й стимулюють держави до перегляду законодавства та правозастосовної практики. Водночас ці справи сприяють утвердженню концепції позитивних обов'язків держав щодо запобігання дискримінації та гендерно зумовленому насильству.

Міжамериканська система, заснована на Американській конвенції з прав людини 1969 року, вирізняється тим, що надає значну роль громадським організаціям і механізмам колективного захисту. Представники жінок часто діють не індивідуально, а від імені великих груп, які зазнали системної дискримінації чи масових порушень прав. Це дозволяє розглядати не лише окремі випадки, а й викривати структурні проблеми. Прикладом є справа *González et al. («Cotton Field») v. Mexico* (2009) у Міжамериканському суді з прав людини, де правозахисні організації представляли сім'ї жертв масових убивств жінок у Сьюдад-Хуаресі. Суд визнав Мексику відповідальною за системну неспроможність забезпечити належний захист жінок від гендерно зумовленого насильства та порушення їхніх фундаментальних прав. У рішенні було наголошено на обов'язку держави вжити комплексних структурних заходів для запобігання феміциду, включно з реформуванням правоохоронної системи, забезпеченням ефективного розслідування злочинів, підтримкою жертв та просвітницькою роботою щодо гендерної рівності. Представництво в цій системі спрямоване не лише на індивідуальний захист, а й на структурні зміни та реформування державної політики [14].

Африканська система, яка функціонує на основі Африканської хартії прав людини і народів (1981) та діяльності Африканської комісії і Африканського суду з прав людини і народів, має іншу специфіку. Вона поєднує формальні правові процедури із традиційними або неформальними механізмами вирішення спорів, що дозволяє враховувати культурні та соціальні особливості регіону, але водночас створює певні труднощі для ефективності представництва. У низці африканських держав традиційні норми часто суперечать міжнародним стандартам, що ускладнює роботу представників. Разом із тим, завдяки активній участі громадських організацій, багато справ отримують міжнародний розголос. Так, у справі *Equality Now and Ewla v. Ethiopia* (2015) представники правозахисних організацій домоглися розгляду випадків каліцтва жіночих статевого органів і примусових шлюбів, що сприяло посиленню боротьби з цими практиками [15].

Отже, кожна регіональна система має власні переваги й недоліки. Європейська модель характеризується про-

цедурною чіткістю і доступом до правничої допомоги; міжамериканська – орієнтацією на колективний захист і вирішення системних проблем; африканська – прагненням балансувати між формальним правосуддям і традиційними практиками. В усіх випадках ефективність представництва значною мірою залежить від підтримки громадських організацій, фінансових ресурсів та спроможності міжнародних органів адаптувати свої механізми до потреб жінок.

Попри значний прогрес у розвитку інституту представництва, його ефективне функціонування у регіональних системах захисту прав людини залишається обмеженим низкою проблем. Однією з ключових є нерівномірне фінансування правової допомоги, що особливо відчутно у справах, де потерпілі не мають власних ресурсів для оплати адвокатських послуг. Хоча в європейській системі існують програми надання безоплатної допомоги, вони покривають лише обмежене коло випадків, тоді як у міжамериканській та африканській системах фінансова підтримка часто залежить від зовнішніх донорів або правозахисних організацій, що робить доступ до правосуддя нестабільним. Другим серйозним викликом є політичний тиск на правозахисні організації та адвокатів, які представляють, зокрема, інтереси жінок, особливо у країнах з авторитарними режимами або слабкою правовою культурою. У деяких державах адвокати та активісти стикаються з переслідуванням, обмеженням доступу до документів чи навіть кримінальними звинуваченнями за співпрацю з міжнародними органами. Це створює атмосферу страху і змушує багатьох представників відмовлятися від участі у стратегічних справах [16].

Третя перепона пов'язана зі складністю процедур розгляду скарг у регіональних судах і комісіях. Довготривалі процеси, високі вимоги до оформлення заяв і складність у збиранні доказів відлякують потерпілих, а іноді роблять подання скарг практично неможливим без професійної підтримки. Особливо це актуально для жінок із сільських або віддалених районів, мігранток і тих, хто не володіє офіційними мовами судів [17].

Для подолання цих проблем необхідні системні заходи, серед яких: розвиток програм безоплатної правової допомоги та розширення державного та міжнародного фінансування діяльності адвокатів і правозахисних організацій; спрощення процедур подання скарг і зниження формалізму у регіональних судах, зокрема через запровадження електронних платформ для подання заяв і надання зразків документів кількома мовами; посилення повноважень та захисту громадських організацій, які виступають представниками потерпілих, у тому числі шляхом закріплення гарантій їхньої незалежності та захисту від переслідувань; просвітницькі кампанії щодо прав жінок і доступних механізмів міжнародного захисту, що допоможе зменшити страх і правову необізнаність потерпілих [18].

Передусім варто зміцнювати інституційну співпрацю між регіональними органами захисту прав людини та національними системами правосуддя. Така співпраця має передбачати гармонізацію процедурних правил, обмін інформацією щодо стандартів правової допомоги, а також розробку спільних механізмів для моніторингу дотримання права на представництво у державах-учасниках. Розвиток програм безоплатної правової допомоги є одним із ключових напрямів удосконалення. Забезпечення фінансування для оплати послуг адвокатів у справах перед регіональними судами може значно знизити бар'єри доступу для малозабезпечених заявників, зокрема для представників вразливих груп. Такі програми можуть реалізовуватися як національними урядами (через системи державної безоплатної правової допомоги), так і міжнародними організаціями або фондами, що надають гранти на ведення стратегічних справ. Ефективним механізмом може стати створення спеціальних фондів підтримки стратегічного

судового захисту, які дозволяють б фінансувати витрати на підготовку та подання скарг, участь у слуханнях, переклад документів і транспортні витрати [19].

Важливим аспектом реформ є посилення гарантій незалежності адвокатури як на національному, так і на міжнародному рівні. Держави мають утримуватися від будь-яких форм втручання у діяльність адвокатів, що ведуть справи проти державних органів, забезпечувати їхню безпеку, захист від залякувань, переслідувань та незаконного обмеження професійної діяльності. У цьому контексті міжнародні організації здатні відігравати роль моніторингових структур, які фіксують випадки тиску на правозахисників і адвокатів, а також запроваджують механізми раннього попередження про загрози їхній безпеці.

Підвищення професійної підготовки представників залишається невід'ємною складовою ефективного захисту прав людини. Організація міжнародних тренінгів, семінарів, програм обміну досвідом між адвокатами різних країн і регіонів сприятиме уніфікації знань про процедури звернення до регіональних судів і комісій, розвитку навичок роботи з доказами, підготовки письмових подань та участі у слуханнях. Особливої уваги потребує спеціалізована підготовка для роботи з уразливими групами – жінками, дітьми, особами з інвалідністю, біженцями та жертвами насильства, адже ці справи часто потребують додаткової чутливості, знання психологічних аспектів і адаптованих процедурних підходів [20].

Окремим актуальним напрямом удосконалення регіональних механізмів захисту прав людини є уніфікація процедурних стандартів між різними системами. Попри наявність історичних, правових та інституційних відмінностей, вироблення спільних мінімальних гарантій – таких як право на доступ до адвоката, обов'язок держави не перешкоджати професійній діяльності представників, а також забезпечення конфіденційності адвокатсько-клієнтського спілкування – здатне забезпечити більш рівний і ефективний захист прав людини у глобальному вимірі. Спільна розробка рекомендаційних документів, а в перспективі – міжнародних конвенцій у цій сфері, сприятиме підвищенню передбачуваності процедур, зміцненню довіри до міжнародних інституцій та посиленню взаємної інтеграції регіональних систем.

Висновки. Інститут представництва в системі регіональних механізмів захисту прав жінок посідає ключове місце в сучасній правозахисній практиці. Його функціонування виходить за межі забезпечення доступу потерпілих до правосуддя, перетворюючись на ефективний інструмент впливу на державну політику та формування прогресивних стандартів у сфері прав людини. Завдяки активній участі адвокатів, правозахисних організацій та міжнародних інституцій, жінки, які опинилися в уразливому становищі, отримують реальні можливості для захисту своїх прав. Більше того, їхній досвід і участь сприяють трансформації глобального дискурсу щодо гендерної рівності, стимулюючи розвиток інклюзивних правових механізмів на міжнародному рівні.

Незважаючи на визнану важливість інституту представництва, його ефективність у системі регіональних механізмів захисту прав жінок залишається обмеженою через низку системних проблем. Серед ключових бар'єрів слід виокремити: високу вартість юридичних послуг, що унеможливує доступ до правової допомоги для соціально вразливих груп; недостатнє фінансування правозахисних програм, що обмежує їхню сталість і охоплення; складність процедур подання скарг, яка часто відлякує потенційних заявників; політичний тиск на адвокатів і громадські організації, що підриває незалежність правозахисної діяльності.

Для забезпечення реальної дієвості інституту представництва необхідне впровадження комплексних заходів, зокрема: розширення системи безоплатної правової

допомоги, особливо в регіонах з високим рівнем гендерної вразливості; спрощення процедур звернення до регіональних правозахисних органів, включаючи цифровізацію процесів; забезпечення захисту правозахисників, зокрема через міжнародні гарантії та механізми реагування на переслідування; інформаційні кампанії, спрямовані на підвищення обізнаності жінок щодо їхніх

прав і доступних механізмів захисту; посилення між-інституційної співпраці між регіональними органами, національними урядами та громадянським суспільством. Такі заходи мають на меті трансформувати інститут представництва з формального елементу правозахисної системи на реальний інструмент забезпечення гендерної справедливості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Alston P., Crawford J. *The Future of UN Human Rights Treaty Monitoring*. Cambridge University Press. 2000. URL: <https://catdir.loc.gov/catdir/samples/cam032/99034665.pdf>
2. Howard Lintz, Yallana McGee, Ola Mohamed, Safa Sajadi and others. *A Basic Human Right: Meaningful Access to Legal Representation*. URL: <https://law.unc.edu/wp-content/uploads/2019/10/malr.pdf>
3. Soley X. *The Crucial Role of Human Rights NGOs in the Inter-American System*. *American Journal of International Law*. 2019. P. 355–359.
4. Plagis M.A. *Jurisdiction and Admissibility: African Court on Human and Peoples' Rights (ACtHPR)*. *Max Planck Encyclopedia of International Procedural Law*. Oxford University Press. 2021. URL: <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law-mpeipro/e3760.013.3760/law-mpeipro-e3760>
5. Sterio M. *The Evolution of International Law*. *Boston College International and Comparative Law Review*, 2008. 31(2). URL: https://engagedscholarship.csuohio.edu/fac_articles/200
6. Open Society Justice Initiative. *Strategic Litigation Impacts: Insights from Global Experience*. 2018. URL: <https://www.justiceinitiative.org/publications/strategic-litigation-impacts-insights-global-experience>
7. Gready P., Robins S. *From Transitional to Transformative Justice: A New Agenda for Practice*. *The International Journal of Transitional Justice*. 2014. 8 (3). P. 339–361.
8. Opuz v. Turkey. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{«itemid»: \[«001-92945»\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{«itemid»: [«001-92945»]})
9. Eremia and Others v. Moldova, App. no. 3564/11, Judgment of 28 May 2013, European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{«itemid»: \[«002-7540»\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{«itemid»: [«002-7540»]})
10. Ternovszky v. Hungary, App. no. 67545/09, Judgment of 14 December 2010, European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{«itemid»: \[«001-111945»\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{«itemid»: [«001-111945»]})
11. Bălșan v. Romania, App. no. 49645/09, Judgment of 23 May 2017, European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{«itemid»: \[«001-173619»\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{«itemid»: [«001-173619»]})
12. Carvalho Pinto de Sousa Morais v. Portugal, App. no. 17484/15, Judgment of 25 July 2017, European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{«itemid»: \[«001-175659»\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{«itemid»: [«001-175659»]})
13. Talpis v. Italy, App. no. 41237/14, Judgment of 2 March 2017, final on 18 September 2017, European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{«itemid»: \[«001-171994»\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{«itemid»: [«001-171994»]})
14. González et al. ("Cotton Field") v. Mexico, Judgment of 16 November 2009, Inter-American Court of Human Rights, Series C No. 205. URL: https://corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec_205_ing.pdf
15. Equality Now and EWLA v. Ethiopia, Comm. No. 341/2007, Decision of 16 November 2015, African Commission on Human and Peoples' Rights. URL: https://www.worldcourts.com/achpr/eng/decisions/2015.11.16_EWLA_v_Ethiopia.pdf
16. *Regional Human Rights Mechanisms and Courts Under Pressure*. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/proceedings-of-the-asil-annual-meeting/article/regional-human-rights-mechanisms-and-courts-under-pressure/D40EE97006FFC24A0F94266DEAA6C846>
17. *Migrants' Access to Justice: International Standards and how the Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration helps Paving the Way*. URL: <https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd1486/files/documents/access-to-justice-and-the-gcm-eng-final-march-2022.pdf>
18. *Basic Principles on the Role of Lawyers*. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/basic-principles-role-lawyers>
19. *Access to Legal Aid*. URL: <https://www.unodc.org/unodc/es/justice-and-prison-reform/legal-aid.html>
20. The Law Society. *UN Basic Principles on the Role of Lawyers: A Comparative Study*. 2021. URL: <https://www.lawsociety.org.uk/topics/research/un-basic-principles-on-the-role-of-lawyers>